

δὲ μετὰ τινὰ ἔτη θὰ δύνηται τις νὰ ἔχῃ ἐνώπιόν του ἐν ὅλον κατὰ τὸ δυνατὸν τέλειον, τὴν κατὰ σύστημα ἐν ἐνότητι εἰκόνα τῆς γλώσσης ἐπὶ τῶν νήσων.

Ταῦτα γομίζω μέγα κατὰλληλα εἰς διάσωσιν τῶν πολυτίμων μνημείων τῆς γλώσσης, τῶν ἐπὶ τῶν νήσων, ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου· ἄλλως ἐντὸς ὀλίγου, καὶ τοῦτο οὐκ ἐς μακρὰν μετὰ τῶν ἄλλων καθ' ἑκάστην ἀποσβευννυμένων ἐθίμων εἴτε διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀπὸ τῆς Δύσεως πολιτισμοῦ, εἴτε διὰ τῆς μεταγγίσεως τῶν τῆς Ἀνατολῆς συνηθειῶν, πρὸς ἣν ἐν ἀπαύστῳ σχέσει εὐρίσκονται αἱ νῆσοι τὸ πᾶν θὰ ἐξαλειφθῇ· τούτου δὲ μάρτυς ἀλάνθαιτος τῶν λόγων τούτων ὑποστηρικτῆς σαφῆς ἔρχεται τὸ δυσδιάκριτον τῶν τόπων τούτων καὶ τῶν φράσεων παλαιότερων ἐπὶ τινων τῶν νήσων καὶ ταῦτα ἐντὸς δεκαετηρίδος.

Ἐν Πειραιεὶ τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1881.

Ἰάκ. Χ. Δραγάτης.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΤΙΚΑ ΠΕΡΙ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΑΤΑΤΖΗ

Τὸ χειρόγραφον τοῦ Βατάτζη καθ' ὃ πρὸ ἐτῶν ὠμίλησα ἐν τῷ φιλολογογικῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῶ» περὶ τῆς περιοδείας αὐτοῦ ἀνήκει ἐμοί. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κ. Σπυρ. Λάμπρου ἐν τῷ παρελθόντι φύλλῳ παρέχω ἐνταῦθα εἰς δημοσίευσιν ὡς συμπλήρωμα ὅσα εἶπον τότε ἐν τῷ Συλλόγῳ περὶ τοῦ Ἑλλήνος περιηγητοῦ.

Ὁ Βασίλειος Βατάτζης ἐκτὸς τῆς ἱστορίας τοῦ Σάχη τῆς Περσίας Ναδίρ, ἣν μόνην ἀναφέρει καὶ ὁ ἡμέτερος κ. Σάθης ἐν τῇ Νεοελληνικῇ αὐτοῦ φιλολογίᾳ, ἔγραψε καὶ ὁδοιπορικὸν ἐξ οὐχὶ ὀλιγωτέρων ἢ 2050 στίχων δεκαπεντασυνλλάδων, μετ' ἀρκετῆς γεγραμμένον ματαιολογίας καὶ ἐν γλώσσῃ οὐχὶ βεβαίως σήμερον ἐν χρήσει. Τοῦ χειρογράφου δὲ τούτου ὁδοιπορικοῦ τὸ ῥυθμικὸν δὲν εἶνε συλλαβικὴ ὁμοιοκαταληξία, ἀλλὰ λεκτικὴ ταῦτοφωνία. * Τὸ δὲ ὁδοιπορικὸν ἔχει μόνον ἀξίαν τινὰ ὡς μνημεῖον τῆς παρεφθαρμένης γλώσσης, καὶ ὡς μαρτυροῦν ὅτι Ἑλλήνι πρὸ ἱκανῶν ἡδὴ ἐτῶν περιῆλθε καὶ σήμερον δύσβατα μέρη τῆς Ἀσίας.

Ἀρχόμενος ὁ Βατάτζης ἀναφέρει ὅτι ὁ πατήρ του ἐν Κωνσταντινουπόλει νυμφευθεὶς ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ὕστερον ἐχρημάτισε μέγας οἰκονόμος, ἔσχε δὲ ἑτέρα πέντε τέκνα καὶ ἕκτον αὐτὸν τὸν Βασίλειον, γεννηθέντα περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος. Ὁ Βασίλειος δεκατετραετῆς γενόμενος ἐπεθύμει νὰ περιηγηθῇ τὸν κόσμον ἐμπορίᾳ χάριν, ἐφ' ᾧ πλειστάκις εἰς Ῥωσίαν, Περσίαν καὶ ἀλλαχοῦ μετέβη. Κατὰ τὴν πρώτην εἰς Μόσχαν ὁδοιπορίαν διαβαίνων τὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας σύνορα

(*) Ὅρα καὶ Σ. Ζαμπελίου καθίδρυσις πατριαρχείου ἐν Ῥωσίᾳ σελ. 60.

σημειοῦ ὅτι κατελθὼν τοῦ ἵππου ἀνέβη εἰς τὰ ἐκεῖ βουνὰ ἐνθα εἶδε λίθους κρυσταλλοειδεῖς, πολυτίμους δὲ ὡς ἀδάμαντας. Ἀλλ' οὐδέν τι πλεόν περὶ τοῦ ἐρμαίου τούτου λέγει ὁ Βατράτζης.—Παρὰ τὸ Σαρχάτοβον καὶ τὸν Βόλγαν εἶδε δύο ἔθνη Μορτόβη καὶ Τζερεμίσιδε καλούμενα, περὶ ὧν λέγει ὅτι

πανηγυρίζουν μὲ ψωμιὰ καὶ οὕτως εὖωχοῦσι
καὶ τὴν βροχὴν ὡς ἔγνωκα πολλὰ δοξολογοῦσι.
Ἀλλὰ τίς ταῖς γυναῖκαις των βλέποντας νὰ σωπάσῃ
καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς τίς ἦν νὰ μὴ γελάσῃ·
νὰ ὅτῃ πῶς καταγίνονται καὶ ὅσομποροῦν κοσμοῦσι
μίαν καμπούραν τορνευτὴν· ἐτὴν ῥάχην νὰ φοροῦσι
καὶ ὅταις ποῦ διαφέρουσι τὴν κάμνουν ὀγκωτέραν
καὶ αἱ ἄλλαι αἱ πτωχότεραι τὴν ἔχουν μικροτέραν.
Ἀστεῖα ἐπεπόνθασι μὲ τὰ φορέματά τους.

Οἱ δὲ νομάδες Κόνδουσοι ἐνκ' ἄνθρωπον ὡς θεὸν αὐτῶν λατρεύουσι,

Τὸν Δαλαϊλάμ αὐτῶν ποτὲ δὲν τὸν παθαίνουν,
λέσει δὲ καὶ μωραίνουσι πῶς αὐτὸς ὅταν γηράσῃ
δὲν θνήσκει ὥσπερ ἄνθρωπος ἀλλὰ πάλιν νεάζει·
σώζει κολᾷ· ὃν βούλεται καὶ τινὰν δὲν ἐρωτάει·
ὅλοι τε οἱ τοῦ τάγματος καὶ ὑπουργοὶ τῆς θρησκείας·
ταύτης λέγω τῆς μιαρᾶς τῆς εἰδωλολατρείας
ἅπαντας ἄγαμοι τελοῦν τῷ σωφροσύνης λόγῳ,
τὰ δ' ἐν κρυφῇ πάντα αὐτῶν ἦν σὺν τῷ διαβόλῳ.

Πλησιάζων δὲ πρὸς τὴν Περσίαν λέγει ὅτι εἶδε φρούριον λιθόκτιστον, τὸ Τερμπέντι, παρὰ τὴν θάλασσαν μακρὰν ἐκτεινόμενον· ἤκουσε δὲ παρὰ τῶν Περσῶν ὅτι τοῦτο εἶχε κτισθῇ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τῷ 1730 ἀναχωρήσας ἐξ Ἀστραχανίου, μετὰ ἐξήκοντα καὶ δύο ἡμερῶν ὁδοιπορίαν δ' ἵππων καὶ καμήλων ὁ Βατράτζης ἐφθασεν εἰς Χίβαν. Τοὺς δὲ κινδύνους τῆς ὁδοιπορίας ταύτης ἐκθέτει οὕτως·

Εἶπω ὥσπερ ὅτι πέλαγος ὠκεανοῦ τῷ λόγῳ
ἀπαραλλάκτως εἶχαμεν ὅτε ὅλῳ αὐτῷ τῷ ὁρόμῳ
οὐρανὸν καὶ γῆν βλέποντες ἐπίπεδον ἐξ ὅλου
ἄδενδρον εἰς τὸ παντελὲς καὶ ἔρημον τοῦ καθόλου·
ἡμέραν μὲν τὸν ἥλιον εἶχαμεν ὁδηγὸν μας
νύκτα δὲ τ' ἄστρα ἦτανε ὁ γνώμων ὁ ἐδικὸς μας.
Κτηνῶν ὁμῶς πλῆθος πολὺ ἀγρίων ὅτε τὸ πεδίον
ἐβλέπομεν φερόμενα ἀγεληδὲν τὸ πλεῖον,
αἰγῶν, προβάτων, λέγω δὲ καὶ ἵππων ἀπειρον πλῆθος
καὶ ζορκάδων ὠκύποδων καὶ ἐλάφων ὁμοίως,
καὶ ἄλλων ἐκ τῶν θηρίων δὲ λέγω τῶν ἰοβόλων
καὶ ἐκ τῶν ἀρπακτικῶν ὁμοῦ ἐβλέπαμεν ὅτε τὸν δρόμον·
ῥεοπούνδικον δ' ἀπειρον φυώμενον ἐκείσε

οὐδεὶς ὁμῶς ἐφίετο περὶ τούτου φροντίσαι.
 Φροντὶς ὁμῶς τοῦ ὕδατος ἦν ἡ μεγαλωτάτη
 ὕδωρ νὰ εὕρῃ πᾶς τις εἰς ἡ τὴν ἐρημίαν ταύτην·
 καὶ γὰρ ἡμέρας πέντε κ' εἴς ἐν τῷ μεταξὺ τούτων
 μόλις ὕδωρ νὰ τύχῃ τις εἰς τὸν δρόμον ἐτούτον.
 Διὸ ἐπὶ καμῆλων δὲ πᾶς τις τὸ ὕδωρ φέρει
 ἕως ἐκ τόπου τοῦ ἐνὸς ἑστὸν ἕτερον νὰ εὕρῃ,
 ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ καὶ τύχῃ ἐξ ἀμοιρίας
 κ' ὁ δρόμος ὡς δυσγνώριστος χαθῇ ἐκ δυστυχίας,
 ἐκ τῆς δίψης τότε ἅπαντες ἐκεῖ τὰ κῶλ' ἀφίνουν.
 Ταῦτα δ' ὁμῶς τὰ δυστυχῇ κ' ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα
 ἄνθρωπος ὁ ταλαίπωρος πάσχει τὰ μέρη ταῦτα.
 Ὅμως διαπεράσαντες ταῦτ' ὅλα λέγω πάντα,
 ἐφθάσαμεν ὥσπερ νεκροὶ ἑστὴν Χίβαν κατὰ πάντα.

Εἶτα ὁ Βαττάτζης λέγει ὅτι ἀνεκάλυψε μεγάλην λίμνην ἄγνωστον εἰς
 τοὺς πάλαι, τὴν Ἀρχλικήν, ἀλλὰ δυστυχῶς αὕτη δὲν ἦτο ἄγνωστος· κατό-
 πιν ἐξυμνεῖ τὸ ὕδωρ τοῦ Ὠξοῦ ποταμοῦ οὕτω·

Τοῖον ὕδωρ ὑγιεινὸν δὲν εἶν' νὰ παραβάλλω,
 ὑγιεινὸν καὶ πόσιμον, εἴπω ἱατρικὸν τε
 καὶ εἰς ἅπαντα τὰ βρώματα λίαν χωνευτικὸν τε·
 αὐτ' οὖν τὸ ὕδωρ πίνουσιν ἅπαντες οἱ Χιβαῖοι
 καὶ μετ' αὐτὸ ποτίζουσι καὶ ἀρούρας καὶ δένδρα.

Ὁ χάνης τῆς Χίβας ἐκδίδει νόμισμα· ἀπολαύει δὲ τοῦ ἐπικίνου πάντων·
 Οἱ Χιβαῖοι εἰσὶ ζηλωταὶ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἰσχυριζόμενοι καὶ
 ὅτι τὸ Κοράνιον ἔπεσεν εἰς αὐτοὺς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Περὶ πολλοῦ δὲ ποιοῦν-
 ται τὴν ἐμπορίαν. Μετ' ὁδοιπορίαν δεκαεπτὰ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς Χίβας ὁ
 περιηγητῆς ἐφθάσεν εἰς τὴν ὁμόθησκον ταύτην πολυανθρωποτέραν ὁμῶς
 καὶ πλουσιωτέραν Βουχαρίαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βουχαρίας χαράττει πολὺ
 χρυσοῦν νόμισμα ὡς κύριος ἄλλοτε γεγόμενος μεταλλαίου ἐκ χρυσοῦ εἰς τὸ
 Κασκάρι κειμένου, ὡς λέγει ὁ Βαττάτζης. Ἐνταῦθα ἀφηγεῖται ἀσθένειαν
 ἐπιδημικὴν ἐν Βουχαρίᾳ·

Σκώληκες τινὲς φύονται ἑστῶν ἀνθρώπων τὰ μέλη·
 εἰς ἄλλους τρεῖς καὶ τέσσαρες, εἰς ἄλλους εἰς εὐγαίνει
 καὶ εἰς ἄλλους ἀπαξ τῆς ζωῆς τοῦτο αὐτὸ τυχαίνει,
 ἑστὸν ἄλλους κατὰ συνέχειαν ὁ σκώληκας εὐγαίνει.
 Αὐτοὶ ὁμῶς οἱ σκώληκες ἀρχινοῦν καὶ εὐγαίνουν
 ἀπ' τὸ δέρμα τοῦ σώματος καὶ ὕστερον μακραίνουν·
 οὓς δὲ ὅταν ἐμφανισθοῦν τινὰς δὲν τοὺς τραβᾷσι
 μὲ βίαν ὅτι κόπτοντας καὶ πονεῖ καὶ φωνάει·
 παρὰ μόνον ἐπὶ μικρὸν ἡμέρα παρ' ἡμέρα
 σφύρωντας καὶ δειλίζοντας εἰς κουδᾶρι καθ' ἕνα

ἕως οὖν ὅλον νὰ σιγῇ καὶ νὰ μὴ κοπῇ μέσα
καὶ οὕτως ἰατρεύεται ἄνευ ἄλλοῖα μέσα·
τὸ μάκρος τους ἐκτείνεται πέντε ἢ ἑξὶ πῆχες,
τὸ χόνδρος δ' ὥσπερ τῆς οὐρᾶς ἦν. τ' ἀλόγου τεῖς τρίχαις.
Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ταῦτα δὲ καὶ περὶ τῶν σκωλήκων.

Τὴν ἀσθενεῖαν ταύτην πάσχουσιν ὅσοι τῶν βερβάρων δὲν ἀνκνεοῦσι τὸ ὕδωρ ἀλλ' οὐδόλως ἐξαντλοῦντες τὸ ἐν τοῖς πίθοις φυλασσόμενον πλύνουσιν εἰς αὐτὸ καὶ πίνουν ἐκ τοῦ ἰδίου. Προστίθῃσι δὲ ὅτι ὅσοι πίνουν ἐκ τοῦ ποταμίου ὕδατος οὐδέποτε ἔπαθον ἐκ τῆς τοιαύτης ἀσθενείας.

Ἐπιστρέφων δ' εἰς Εὐρώπην διέβη διὰ Περσίας ἔνθα εἶδε τὸν Σάχην Ναδὶρ δεχθέντα αὐτὸν εὐνοϊκῶς καὶ ἐπιτάξαντα αὐτῷ νὰ ἀνακοινώσῃ ἀπόρρητόν τι τῷ τοπάρχῃ τῆς Ὑρκανίας στρατηγῷ Βασιλείῳ Λεβοσόβῃ τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐξετέλεσε πιστῶς ὥστε οὔτε ἐν τῷ περιηγητικῷ τὸ μυστικὸν ἐκμυστηρεύεται.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ μόνα ἄξια λόγου μέρη τοῦ ὁδοιπορικοῦ τοῦ Βασιλείου Βατάτζη· παραβάλλοντες τὸ γλωσσικὸν τοῦτο μνημεῖον, καὶ ἄλλα τῆς αὐτῆς ἢ καὶ προγενεστέρας ἐποχῆς, πρὸς τὴν κοινῶς σήμερον ἐν χρήσει ἡμετέραν γλῶσσαν καταβλέπομεν ὅπως αὕτη μέχρι τῆς σήμερον προήχθη καὶ ὁσημέραι προάγεται. Μέχρι τοῦδε ἐκαλλιεργήθη τοσοῦτον ὥστε κατέστη λίαν εὐρυθμὸς καὶ ὡραῖα. Τοῦτο εἶναι μία ἔτι ἀπόδειξις ὅτι οὔτε τῆς γραφομένης οὔτε τῆς λαλουμένης ἡμετέρας γλώσσης δύνανται τις ν' ἀναχαιτίσῃ τὸν φυσικὸν ῥοῦν. Καὶ δυνάμεθα μετὰ πεποιθήσεως νὰ εἰπώμεν ὅτι οἱ τάναντία φρονοῦντες ἀντλοῦσι διὰ τετριμμένου πίθου. Ἡ μόρφωσις τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης εἶναι ἐν κατόρθωμιν τῆς νέας Ἑλλάδος, ἐφ' ᾧ δικαιοῦμεθα νὰ σεμνυνώμεθα.

Ἐν Κερκύρᾳ

Ἀνδρέας Μ. Ἰδρωμένος

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἀπάντησις πρὸς τὸν κ. Σ. Παπαγεωργίου.

Ἄλλοτε εἶχον δώσει εἰς τὸ Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1874 συνταγματικόν τι *Περὶ τοῦ "Ἄν ἐλάλει ΚΑΙ ἐλληγιστὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός"*. Ἐπειδὴ δὲ παρεδεχόμεν τὸ ζήτημα καταρχητικῶς, ὁ κ. Κ. Παπαζῆς κατέγεινεν ἐν τῇ σελίδι 374 τοῦ Δ' τόμου τοῦ *Παρνασσῶ*, πρὸς ἀναίρεσιν τῆς βεβαιώσεως ἐμοῦ. Πρὸς τοῦτο ἀπήντησα ἐν τῇ σελίδι 477 τοῦ αὐτοῦ. Ἀκολούθως ἀνέγνων ἐν τῇ σελίδι 849 καὶ ἑτέραν ἐπίκρισιν ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Παπαγεωργίου πρὸς ἀνασκευὴν τῶν ῥηθέντων καὶ ὑπ' ἐκείνου καὶ ὑπ' ἐμοῦ.